

ГЕОГРАФСКИ СПРАВОЧНИК

ГЕОГРАФИЯ НА НАЦИОНАЛНОСТИТЕ НА КИТАЙ

Да се пише за Китай е амбициозна и твърде отговорна дейност. Многохилядната патина на съзряването не е гаранция за актуалност и обективност, а провокативен коректив. Географията на България развива парадоксалното си съществуване, съобразявайки се с полуките (но не и с школите) на съвременното, които предопределят нещата така, щото тази най-населена азиатска страна е толкова непозната, колкото съседите ни. За тях задълбочени географски изследвания почти няма. Може би по-късно – да. Но след Китай!

Многонационалната демографска амалгама, сътворена от 56-те националности, където лидерства националността "хан", засебила 91,6 % от тази живително обдишваща китайския въздух маса, има синусоидална обществена история. При първото преброяване в страната през 1953 г. националностите се оказаха над 400. Тяхното редуциране през 1954 г. доведе до утвърждаването на 38 малцинствени групи, като през 1964 г. към тях "се присъединиха" още 15. През 1965 г. беше утвърдена народността лоба, а през 1979 г. с узаконяването на народността цзин като че ли етноструктурното идентифициране на китайския народ приключи.

Според петото преброяване в Китай през 2000 г. демографският спектър включва 55 малцинства. Сред тях 18 имат население от над 1 млн. души. Това са чжуани, манджурци, хуейци, мяо, уйгури, и, туцзя, монголи, тибетци, буи, дуи, яо, корейци, бай, хани, ли, казахи и дей. Най-многобройни от тях са чжуаните – 16,179 млн. души. Други 17 националности са с население от 100 до 1 млн. души – шъ, лису, гълао, лаху, дун, бай, цуй, нанси, цян, ту, сибо, мулао, киргизи, даури, цзингпо, саляри, маонан. 20 националности са от 10 до 100 хил. души, в т.ч. булан, таджики, пуми, ачан, ну, евенки, цзин, цзино, дъан, узбеки, руси, кйгури, баоан, мьнга, орочани, дулунци, татари, хънжъ, гоашан и лоба. Най-малочислени са последните – 2965 души.

В процеса на историческото развитие и социално-икономическите промени, на многобройните масови миграции, се формира съвременната териториално-демографска картина. Хан (или ханците) са разпространени в цялата страна, но основно в басейните на Янцзъ, Хуанхъ и Чжуцзян, особено в районите на сред-

ните им течения и в равнините на Североизточен Китай. Малцинствените народи населяват територия, съставляваща 64,3 % от общата площ на страната. Най-компактни са в периферните райони на Североизтока, Севера, Северозапада и Югозапада. Провинция Юнан е населена от 20 националности. Тя е най-гъстата китайска провинция в това отношение.

Пъстротата предполага наличието на национална районна автономия. Такъв закон е приет през 1984 г. Той узаконява 5 автономни района: Вътрешна Монголия, Синцзян-Уйгурски, Гуанси-Чжуански, Нинся-Хуейски и Тибетски, 30 автономни окръга, 120 автономни общини и над 1000 населени места. Органи за автономно управление са Събранията на националните представители и Народните правителства на автономните таксономични територии. По правило те се оглавяват от представител на най-многобройното малцинство.

Ханците имат свой език (китайски) и писменост, които са държавни и общопредставителни. Същевременно китайският език е един от петте работни езика на ООН. Той се ползва още от манджурите и хуейците. Останалите 53 националности имат собствени езици, а 22 от тях използват националната писменост. Преподаването в училищата се осъществява на собствения език. На него се издават учебниците и учебните помагала.

Същевременно в националните училища е включен курс по нормативен китайски език "путунхуа" и на нормативни китайски йероглифи.

Ако през 1949 г. броят на населението бе 541 млн. души, през 1981 г. той достигна 892 млн. Това доведе до регулираща демографска политика, иницилирана от правителството през 1981 г. и официално регламентирана с управленски акт през септември 1982 г.

През 2002 г. е разработен Закон за населението и плановата раждаемост. В продължение на половин век политиката в сферата на населението претърпя три етапа:

1. Първият (50-те – 70-те години на ХХ в.) е свързан със стимулиране на раждаемостта, особено сред малцинствата, където протича процес на застой и намаляване броя на населението.

2. Вторият (1971–1981 г.) е свързан с активни проучвания и научна аргументация относно раждаемостта сред малцинственото население, предопределени от увеличаване на броя му и неговата пренаселеност в редица национални райони.

3. Третият (след 1982 г.) предполага разработването на политика за планирана раждаемост, основно при малцинствата.

Изхождайки от демографското и териториалното "погълзновение" на малките националности и от голямата диспропорция в икономическо, социално и културно отношение, регионалните власти разра-

Таблица 1

Брой на населението на китайските националности (2000 г.)

Националност	Население (хил. д.)	Националност	Население (хил. д.)
Ханци	1 159 400	Туй	241,2
Чжуани	16 178,8	Мулао	207,4
Манчжурци	10 682,3	Сиботяни	188,8
Хуейци	9 816,8	Киргизи	160,8
Мяочан	8 940,1	Даури	132,4
Уйгури	8 399,4	Цзинпо	132,1
Туцзян	8 028,1	Маонан	107,2
Иян	7 762,3	Салари	104,5
Монголи	5 813,9	Булани	91,9
Тибетци	5 813,0	Таджики	41,0
Буи	2 971,5	Ачани	33,9
Дун	2 960,3	Пумийци	33,6
Яо	2 637,4	Евенки	30,5
Корейци	1 923,8	Нусуанци	28,8
Бай	1 858,1	Цзин	22,5
Хани	1 439,7	Цзино	20,9
Казахи	1 250,5	Дъан	17,9
Лиян	1 247,8	Баоан	16,5
Дай	1 159,0	Руси	15,6
Шъян	709,6	Уйгури	13,7
Лисуан	634,9	Узбеки	12,4
Гълао	579,4	Мънабайци	8,9
Дун	513,8	Орочани	8,2
Лахут	453,7	Дулуни	7,4
Шуй	406,9	Татари	4,9
Вай	396,6	Хъчжейци	4,6
Насий	308,8	Гоашанци	4,5
Цян	306,1	Лоба	3,0

ботиха самостоятелни специфични правила за планова раждаемост на националностите. Бихме могли да ги обособим в три групи:

Към **първата** принадлежат пет автономни района и провинциите Юнан, Гуйчжоу и Цинхай, с относително голям дял на малцинството спрямо общия брой на населението. Според правилата на Автономен район Вътрешна Монголия семейства с монголска националност могат да имат до две деца. Монголските не-градски семейства, със специално разрешение, могат да имат и трето дете. За даури, евенки и орочани има ограничение до минимална раждаемост – по изключение второ дете.

В Синцзян-Уйгурския автономен район важи условието малцинствените градски семейства да имат до две деца, а в селските райони – не повече от три.

В Гуанси-Чжуанския автономен район семействата от народностите яо, мяо, дун, мулао, маонан, хуей, цзин, и, шуй, гълао, чийто брой не надвишава

10 млн. души, могат да имат второ дете след специално административно разрешение.

В Нинся-Хуейския автономен район, семействата, на които един от родителите е от малцинствата, могат да имат до две деца, а в селските райони – до три.

В Тибетския автономен район се поощряват финансово работещите в националното стопанство, имащи не повече от две деца.

В Юнан, Гуйчжоу и Цинхай градските семейства могат да имат не повече от две деца, а селските – не повече от три.

Втората група включва провинциите Цзилин, Ляонин, Хейленцзян, Хъбей, Чжъцзян, Хубей, Хунан, Гуандун, Хайнан, Съчуан, Гансу. В регионалните изисквания за регионална политика съществува клауза, която задължава семейства, в които един от родителите е от малцинствените групи, да ограничат броя на децата си до две. В селските райони раждането на второ дете се допуска със специално разрешение на местните власти.

Третата група включва градовете на централно подчинение Пекин, Тяньцзин и Шанхай, и провинциите Шанси, Цзянсу, Анхой, Фуцзян, Цзенси, Шандун, Хънан и Шенси. Поради смесения облик на населението

(различни националности) регионалната демографска политика има оперативен характер. В градските териториални райони максималният брой на деца в семейството е две, в останалите провинции също има ограничения, ако един от родителите има малцинствен произход.

Докато политиката на ограничения оказва въздействие на детеродния процес в градовете, ситуацията в селските райони е почти неконтролируема. Това води до социални, културни, екологични, психологични, демографски и други проблеми, с които националното правителство трудно би се справило.

Националните малцинства в Китай населяват предимно западните територии и основно провинциите Гуанси, Юнан, Гуйчжоу, Съчуан, Цинхай, Гансу и автономните райони Синцзян-Уйгурски, Вътрешна Монголия, Тибет, Нинся-Хуейски. В началото на XXI в. общият брой на населението на 12 западни провинции

Таблица 2

Брой на населението в малцинствените територии, автономните райони и градовете

Район	Брой на малцинственото население (млн.души)	Относителен дял на малцинствата (%)	Район	Брой на малцинственото население (млн.души)	Относителен дял на малцинствата (%)
Гуанси	17,21	38,34	Хейлунцзян	1,85	5,02
Юнан	14,33	33,41	Найнан	1,36	17,29
Гуйчжоу	13,34	37,85	Гундун	1,23	1,42
Синцзян	11,43	59,39	Хънан	1,13	1,22
Ляонин	6,78	16,02	Шандун	0,62	0,68
Хунан	6,58	10,21	Пекин	0,59	4,26
Вътрешна Монголия	4,93	20,76	Фуцзян	0,58	1,67
Съчуан	4,15	4,98	Чжъцзян	0,40	0,85
Хъбей	2,91	4,31	Анхой	0,38	0,63
Хубей	2,62	4,34	Тянцин	0,26	2,64
Цзилин	2,46	9,03	Цзянсу	0,25	0,33
Тибет	2,46	94,07	Шънси	0,18	0,49
Цинхай	2,36	45,51	Цзянси	0,11	0,27
Гансу	2,23	8,69	Шанси	0,10	0,29
Чунцин	1,98	6,42	Шанхай	0,10	0,60
Нинся	1,94	34,53			

съставлява 28 % от населението на страната и 72 % от общия брой на малцинственото население на Китай. Същевременно голям брой малцинствена маса живее в източната провинция Ляонин, и в централната – Хунан. Най-голям брой малцинствено население (17,21 млн. души), живее в Гуанси-Чжуанския автономен район, а най-голям дял на този вид население спрямо общото за определена територия има Тибетският автономен район (94,1 %).

Териториите с компактно малцинствено население по правило са обширни и слабонаселени. Така например, в Тибет гъстотата е 2 души на кв. км, в Цинхай и Синцзян – не повече от 10 души на кв. км.

Повечето от малцинствените групи живеят в периферните китайски райони поради исторически сложили се обстоятелства.

На протежение на повече от 21 хил. км в приграничните райони живеят предимно малцинствени групи (над 30), аналогични по генезис на населението отвъд прилежащата държавна граница.

Големи части от пространството, заселено с малцинства, разполага със значителни природни и културни ресурси. Земеделските земи в Китай заемат над една трета от общата площ. От тях степните райони на малцинствата съставляват 94 % от тази площ, разположени във Вътрешна Монголия, Синцзян, Съчуан и Тибет.

Много от големите реки водят началото си от малцинствените територии. Техните хидроресурси се изчисляват на 55 % от ресурсите на страната. Над

75 % от горските ресурси са съсредоточени в тези райони. Приблизително в този порядък са и наличните горски запаси. Само в провинция Синцзян нефтените залежи са над 30 % от държавните. Тук е изградена енергийна инфраструктура, съставляваща почти 60 % от инфраструктурата на Китай.

Това принуждава китайското правителство да провежда балансирана геополитическа и социално-икономическа политика, базираща се както на общонационалния интерес, така и на своеобразните генетични характеристики на народите, населяващи огромната хетерогенна територия на държавата. Нейната вариативност предполага хорологичен и хронологичен подход, съобразен с интровертната същност на Тибет, с динамизма и либерализма на източното крайбрежие, с традиционализма на Центъра, с многостранността на Юга и със стигийния социо-икономически статизъм на Севера.

Литература

Ван Цань. Националности Китая. – Межконтинентално издателство Китая, М., 2004.

Дойков, В., А. Дерменджиев. Икономическа география на страните по континенти. – „Парнас“, Русе, 1999.

Дойков, В., А. Дерменджиев. Демографски показатели на Китай. – В: Китай, 1, 1998, с. 37.

Китай. – Пекин, 2007.

Панорама Китай. (съст. и ред. Б. Белванова). – „Ив-райт“, С., 2006.

Доц. д-р **Атанас Дерменджиев**
ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“